

บทที่ 4

สภาพการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย

จากการศึกษาสภาพการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในประเทศไทย ในบทนี้จะนำเสนอประเด็นที่สำคัญดังนี้

1. ประวัติการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในประเทศไทย
2. สภาพการเลี้ยงไก่พื้นเมือง
3. ปริมาณการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในประเทศไทย
4. การตลาดของไก่พื้นเมืองไทย
5. ปัญหาการพัฒนาและการอนุรักษ์ไก่พื้นเมือง
6. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในประเทศไทย

1. ประวัติการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในประเทศไทย

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในประเทศไทยพบว่า ส่วนใหญ่ผู้เลี้ยงมักได้ยินเรื่องเล่าที่มีความเกี่ยวข้องกับไก่หรือไก่นั่น ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

1.1 ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคล

(1) สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

1) จากหนังสือพระมหากษัตริย์ไทยของประกอบ โขประการ 2519 หน้า 208 กล่าวไว้ว่า “วันหนึ่งได้มีการตีไก่ขึ้นระหว่างสมเด็จพระนเรศวรฯ กับไก่ของมังชยสิงห์ราชันดดา (ต่อมาได้รับสถาปนาขึ้นเป็นพระมหาอุปราช) ไก่พระนเรศวรตีชนะมังชยสิงห์ มังชยสิงห์จึงขัดเคืองตรัสประชดประชันหยามหยันออกมาอย่างที่ถือดีว่ามีอำนาจเหนือกว่า

“ไก่เชลยตัวนี้เก่งจริงหนอ”

ถ้าไม่ใช่คนเหยียดหาญแค้นกล้า ไม่ใช่คนสู้คนทุกสถานการณ์ก็คงจะได้แต่รับฟังหรือเจรจาโต้ตอบไปอย่างเจียมเนื้อเจียมตัว แต่สมเด็จพระนเรศวรไม่ใช่คนเช่นนั้น ทรงเป็นวีรชาติชาติที่ทรงสู้คนทุกสถานการณ์จึงตรัสโต้ตอบเป็นเชิงทำอยู่ในที่ว่า

“ไก่เชลยตัวนี้ อาย่ว่าแต่จะตีกันอย่างไรก็หาในวังเหมือนอย่างวันนี้เลย ดีพนักบ้านเมืองกันก็ยิ่งได้”

2) จากหนังสือของประยูร ทิศนาคะ: สมเด็จพระนเรศวรฉบับออกอากาศ พระนครหอสมุดกลาง 09, 2513 (10) 459 หน้า 64-65 ได้บรรยายการชนอย่างละเอียดว่า

“ขณะชนไก่ของสมเด็จพระนเรศวรกับไก่พระมหาอุปราชแห่งกรุงหงสาวดี กำลังชนกันอยู่อย่างทรหด ต่างตัวต่างเข้าจิกตีฟาดแข้ง แทงเดียวอย่างไม่ลดละ ฝ่ายเจ้าของไก่ คือสมเด็จพระนเรศวร

และพระมหาอุปราชแห่งกรุงหงสาวดี พร้อมด้วยข้าราชการทั้งหลายที่เสมอนอก ก็เขม็งมองด้วยความตั้งอกตั้งใจ และผู้ปากเปราะหนอย ก็ตีปี่ร้องสนับสนุนโกข้างฝ่ายเจ้านายของตนเป็นที่สนุก

อย่างคาดไม่ถึง ขณะที่โก่ฟาดแข่งกันอย่างอุตลุดพลัน สายตาผู้ดูทุกคู่ต่างก็เอาใจช่วย และแทบว่าจะไปชนแทนโก่ก็ว่าได้ คล้ายกับว่าโก่ชนกันไม่ได้ตั้งใจตน เมื่อทั้งสองโก่ฟาดพัวพันกันอยู่พักหนึ่ง โก่พระมหาอุปราชก็มีอันล้มกลิ้งไปต่อหน้าต่อตา โก่ของพระนเรศวรกระพือปีกอย่าตระหนงและชันเสียงไล่พระมหาอุปราชถึงกับสะอึก สะกดพระทัยไว้ไม่ได้

นับว่าเมืองไทยเรามีโก่ชนที่เก่งมากจึงทำให้สมเด็จพระนเรศวรฯ เชื่อพระทัยอย่างแน่นอนว่า เมื่อชนต้องชนะโก่พม่า จึงกล้าทำเดิมพันบ้านเมืองกัน พงศาวดารยังกล่าวถึง “การตีโก่เป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางในพม่า โดยเฉพาะในพระราชสำนักถือกันว่า “การตีโก่เป็นกีฬาในวัง” บรรดาเชื้อพระวงศ์จึงนิยมเลี้ยงโก่ชนทั่วทุกตำหนัก จึงเห็นได้ว่าการตีโก่เป็นที่โปรดปรานของเชื้อพระวงศ์ในวังของพม่า จึงเชื่อได้ว่าสมัยนั้นการตีโก่ก็นิยมอย่างแพร่หลายเช่นกัน สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้ทรงโปรดปรานการตีโก่มาแต่เยาว์วัย ทรงใฝ่หาความรู้และเสาะหาโก่เก่งมาเลี้ยงไว้ ครั้งเสด็จไปประทับที่พม่าก็ทรงนำโก่ชนไปด้วย”

3) จากบันทึกของ พ.ต. พิทักษ์ บัวเปรม อ่างโดยนิสิต ตั้งตระการพงษ์ 2535

“จากตำราโก่ชนจากสมุดข่อย เชื่อแน่ว่าโก่พระนเรศวรฯ ที่ทรงนำไปชนกับพม่านั้น นำไปจากบ้านกร่าง เดิมเรียกว่า บ้านหัวเท ซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองพิษณุโลกไปทางตะวันตกประมาณ 9 กิโลเมตร”

สอดคล้องกับการศึกษาของ พ.ต.ต. ผดุง สิงห์เสนีย์ อ่างโดยนิสิต ตั้งตระการพงศ์ 2535 ว่า

“บ้านกร่าง อำเภอเมืองพิษณุโลก แดนโก่ชนพระนเรศวรฯ เป็นหมู่บ้านเก่าแก่สืบทอดเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษไทยโบราณ ปัจจุบันพบซากปรักหักพังของวัดวาอารามเป็นจำนวนมาก เป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มายาวนานผู้คนในหมู่บ้านยังสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ คือมีเทศกาลต่างๆที่จะนัดชนโก่กัน”

4) ภาพเขียนฝาผนังที่วิหารวัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นภาพเขียนเก่าแก่มียุภาพหนึ่งเป็นภาพพระนเรศวรฯ ชนโก่ ได้ภาพบรรยายไว้ว่า

“พระนเรศวรฯ เมื่ออยู่หงสาวดี เล่นพนันโก่กับมังสามเกลียด มังสามเกลียดก็ว่าโก่เฉลยเก่ง พระนเรศวรฯ ตรัสตอบว่า โก่เฉลยตัวนี้จะพนันเอาเมืองกัน ต่างองค์ต่างไม่พอใจในคำตรัส พ.ศ. 2121 พระชันษา 23 ปี”

5) สารานุกรมพัฒนาภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3

“เรียก โก่เหลืองหางขาว ว่า โก่เหลืองใหญ่ ลักษณะขนสีแดงอ่อน คล้ายสีทอง ขนปีกขาว ปากขาว หางขาว ปากเป็นร่อง เกล็ดเป็นผิวหยาบตะกั่ว (ขาวแกมเหลือง) จัดเป็นยอดโก่”

(2) พระยาพิชัยดาบหัก

1) จากหนังสือประชุมตำนานและเรื่องน่ารู้ของไทย เขียนโดยกรุงไทย สำนักพิมพ์บรรณศิลป์ พ.ศ. 2517 กล่าวไว้ว่า

“พระยาพิชัยดาบหักเป็นทหารเอกคู่พระราชหฤทัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เดิมชื่อจ้อย เกิดที่บ้านห้วยคาลหลัง เมืองพิชัย จ. อุตรดิตถ์ สมัยเด็กชอบวิชาชกมวย ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นทองดี แต่คนทั่วไปเรียกว่า ทองดีฟันขาว เพราะฟันขาว ได้เริ่มหัดมวยกับครูคนแรกชื่อเที่ยง และคนต่อมาชื่อเมฆ ได้ขึ้นชกมวยในแขวงเมืองพิชัย ทุ่งเมืองลับแลและเมืองฝางจนไม่มีคู่ชก ต่อมาได้หัดวิชาฟันดาบกับครูฟันดาบที่เมืองสวรรคโลกและมวยเงินที่เมืองสุโขทัยได้ขึ้นชกมวยที่เมืองตาก สามารถเอาชนะนักมวยของพระยาตากเจ้าเมืองตาก พระยาตากเจ้าเมืองตากชอบใจจึงชวนเข้ารับราชการและตั้งให้เป็นหลวงพิชัยอาสา

ในเมืองตากสมัยนั้นนอกจากจะมีการชกมวยแล้วยังนิยมเล่นกีฬาชนไก่รวมทั้งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชก็ทรงโปรดการเล่นกีฬาชนไก่ หลวงพิชัยอาสาก็เป็นคนหนึ่งที่ชอบการเล่นชนไก่ และมีไก่เก่งตัวหนึ่งชื่อพาลี ไก่พาลีเป็นสีเขียวแข่งเขียว ตาเขียว เคยชนชนะมาหลายไก่ โดยชนะไม่เกินสามอันทุกครั้ง จนไม่มีใครนำไก่มาชนด้วยคงมีแต่หลวงเมืองตากซึ่งเคยแพ้ไก่พาลีมาถึง 2 ครั้ง จึงมีความมานะพยายามหาไก่เก่งเพื่อมาปราบไก่หลวงพิชัยอาสาให้ได้ ต่อมาคนหลวงเมืองตากหาไก่เก่งมาได้ตัวหนึ่งชื่อโตนเฒ่า เป็นไก่สกุลสูงคือเหลืองหางขาว ชนะมาหลายไก่เหมือนกัน เจ้าของเดิมเบื่อเลียงเพราะหาคู่ต่อสู้ยากเนื่องจากฝึกดีและมีความสูงใหญ่กว่าไก่ทั่วไป ไก่โตนเฒ่านี้มีประวัติว่า เมื่อแม่ไก่จะฟักไข่นั้น เจ้าของได้นำไข่มาซึ่งไข่ที่มีน้ำหนักรวมกว่าไข่ฟองอื่นๆ เพียง 3 ฟอง จึงให้ฟักเพียง 3 ฟอง และออกเพียงตัวเดียว จึงตั้งชื่อว่า เจ้าโตน หลวงเมืองตากได้นำไก่โตนเฒ่าทดลองปล้ำ (ซ้อม) ดู ปรากฏว่าตีคู่ซ้อมชกตีกันบ้าง ไม่ทันหมดอัน หลวงเมืองดีใจมากจึงประคบประหงมเลี้ยงดูโตนเฒ่าเป็นอย่างดีซ้อมไว้ไม่ให้ใครเห็น แล้วทำดีกับไก่พาลีของหลวงพิชัยอาสาแบบคลุมถุงชนกันโดยไม่ต้องนำไก่มาเปรียบให้เสียเวลา ฝ่ายหลวงพิชัยอาสาที่นี้รู้ทันที่ว่าไก่ของหลวงเมืองต้องได้เปรียบ แต่ไก่พาลีเป็นไก่ขนาดกลางคงเสียเปรียบไม่เกินไปสามสองจึงตกลงและนัดวันชนกัน

ในวันชนไก่นั้นพระยาตากสินซึ่งขณะนั้นเป็นเจ้าเมืองตากได้มาชมด้วย ทั้งสองฝ่ายต่างมีพวกพ้องมาดูเป็นจำนวนมาก บางคนก็เตรียมมาเล่นเดิมพันกัน พอได้เวลานำไก่เข้าสังเวียน หลวงพิชัยและพวกก็ตกใจจนหน้าซีดเพราะไก่โตนเฒ่าได้เปรียบไก่พาลีถึงสองเอาหนึ่ง ประกอบกับสกุลก็เหนือกว่าเพราะเป็นเหลืองหางขาวหรือเหลืองใหญ่ พอปล่อยไก่ให้ตีกันฝ่ายหลวงเมืองและพวกร้องเสมอไก่โตนเฒ่าเสียงดังสนั่น ฝ่ายหลวงพิชัยก็ร้องรับบ้างพอไม่ให้เสียเหลี่ยมนักเลง ไม่ค่อยเต็มใจเล่นเพราะเสียเปรียบมาก ส่วนใหญ่ก็รอไก่เข้าเชิงก่อน นับตั้งแต่เมืองตากเล่นกีฬาชนไก่ คนไม่มากและไม่ออกรสสนุกสนานเหมือนวันนี้พอไก่ประสานแข้งกันจวนจะเข้าเกี่ยวไก่โตนเฒ่าเตะแข้งเปล่า ไม่ต้องจิกก็ทำเอาไก่พาลีหมุนตัว ไก่โตนเฒ่าเตะซ้ำ ไก่พาลีถูกแข้งตีบินขึ้นจนสุดตัวแล้ววิ่งหนี ไก่โตนเฒ่าก็วิ่งไล่ตามรอบ

สังเวียน ฝ่ายหลวงเมืองกับพวกต่างหน้าบานร้องต่อถึงสามเอาหนึ่ง หลวงพิชัยอาสากับพวกหนึ่งเงียบไม่มีใครกล้าร้อง” จนหมดยกหนึ่ง

เมื่อหมดอันหนึ่งมีอน้ำฝ่ายหลวงพิชัยอาสาที่แก่น้ำจันไก่อพาลีพื้น ตีปีกขันเดินเหยาะอย่างเรงรำเหมือนไม่ได้ถูกตี ฝ่ายหลวงพิชัยฯ ก็พากันใจขึ้น พอขึ้นอันสองฝ่ายหลวงเมืองร้องต่อสามหนึ่ง อีก ฝ่ายหลวงพิชัยเห็นไก่อพาลีต้นร่นจะเข้าหาโกโตนเฒ่าเช่นนั้น ต่างแบมือเข้ารอนสามเอาหนึ่งคนละหลายขุม “พอปล่อยเข้าปะทะกัน 2 - 3 นาที ไก่อพาลีโซยหัวออกคล้ายจะหนีหรือเชิงม้าล่อ โกอโตนเฒ่าโดดเข้าจิกจะตีแต่จิกผิด ไก่อพาลีหันมาเตะอัดสวนทันควันและแทงถูกโกโตนเฒ่าที่รูหูอย่างจัง แต่เขาขลิบปลายเดือยเสียหน่อยด้วยกันทั้งสองฝ่ายไม่สู้แหลม ถึงกระนั้นก็เข้าไปเกือบติดเดือย โกอโตนเฒ่าก็หมุนหันเป็นกระแควเวียน ไก่อพาลีเข้าเตะแข้งเปล่าถูกทำยเสียดเป็นลำหัก โกอโตนเฒ่าลงดินผับๆหัวเสือกเกลือกอยู่กับดิน ไก่อพาลีเอาตีนไปเขี่ยหัวโกโตนเฒ่าผงหัวขึ้น ไก่อพาลีก็เตะถูกตรงคอเชือดชักตีนอยู่ประเดี๋ยวก็ตาย “หลังจากนั้นได้เกิดเป็นปากเสียงกันขึ้นโดยฝ่ายหลวงเมืองเถียงว่า ไก่อพาลีของตบไม่แพ้ เพราะไก่อพาลีต้องร้องและหนี นี้ไม่หนีและไม่ร้องเพราะตายจะถือว่าแพ้ไม่ได้ ฝ่ายหลวงพิชัยอาสาเถียงว่าเมื่อตายก็เป็นอันว่าแพ้เพราะไม่สามารถสู้ได้อีก ต่างโต้เถียงไม่ตกลงกัน” พระยาตากสินจึงตัดสินให้เอาโกโตนเฒ่าที่ตายขึ้น ขาหยั่งให้ไก่อพาลีจิกเตะ ถ้าโกโตนเฒ่าตกจากขาหยั่งเป็นแพ้ ถ้าไม่ตกไม่แพ้ ทั้งสองฝ่ายยอมตามคำตัดสินของพระยาตากสิน นายบ่อนจึงนำขาหยั่งขึ้นเอาโกโตนเฒ่าวางบนขาหยั่งปล่อยให้ไก่อพาลีจิกเตะ หลวงพิชัยร้องบอกไก่อพาลีของตัวเองว่า “อ้ายลูกแก้วจิกกระชากเข้าจนตกขาหยั่งให้ได้ลิ่ว” เป็นที่น่าพิศวงยิ่งพอหลวงพิชัยพูดขาดคำลง ไก่อพาลีก็ตรงเข้าจิกตึงกระชากจนโกโตนเฒ่าตกจากขาหยั่งเหมือนรู้ภาษาคน “ฝ่ายหลวงเมืองก็ยอมแพ้ ฝ่ายพวกหลวงพิชัยฯก็ตีใจกันใหญ่” พระเจ้าตากสินทรงพระสรวลรับสั่งว่า “เจ้าของไก่อหรือ ก็มีฝีมือมวยและฟันดาบเป็นเทวดา มีไก่อก็มีไก่อแข่งเป็นเทวดาอีกด้วยเป็นที่น่าสนใจประหลาดเหลือ” ตั้งแต่นั้นมาจึงถือเป็นธรรมเนียมไก่อตีกันตายต้องเอาขึ้นขาหยั่ง เพิ่งจะเลิกธรรมเนียมแบบนี้มาประมาณ 50 ปี ปัจจุบันถือว่าไก่อตายก็ถือว่าแพ้ไม่ต้องขึ้นขาหยั่ง

จากประวัติการชนไก่อของพระยาพิชัยดาบหักจะเห็นว่าธรรมเนียมการชนไก่อของไทยได้สืบทอดกันมาแต่โบราณเพียงแต่ปัจจุบันมีการพัฒนาขึ้นตามกาลสมัย เช่น สมัยก่อนมีการขลิบหรือลู่ปลายเดือยไม่คมมาก แต่ทุกวันนี้ได้ใช้เทปพลาสติกพันเดือยแทน และถือว่าไก่อเหลืองหางขาวเป็นไก่อที่มีสกุลสูงกว่าไก่อสีอื่นๆ มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษของเรา แม้ศักดิ์ศรีจะสูงแต่ก็แพ้ได้เหมือนกัน (วีระเดช พะเยาศิริพงศ์, 2543)

1.2 วรรณคดีและตำนานที่เกี่ยวข้องกับไก่อพื้นเมืองของไทย ไก่อพื้นเมืองของไทยนอกจากจะมีการบันทึกและเล่าขานกันไว้ในพงศาวดารและประวัติศาสตร์ไทยแล้ว ยังมีการบันทึกไว้ในวรรณคดีของไทย เช่น บันทึกในวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน อิเหนา และพระรถ-เมรี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนไทยมีการเล่นกีฬาชนไก่อกันมาแต่โบราณและในกีฬาชนไก่อนั้นก็มีการพนันเอาเดิมพันกันด้วยซึ่งมีผลมาถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้เราจะเห็นว่าในกีฬาแทบทุกชนิดทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบันได้มีการพนันแฝงอยู่ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม กีฬาทุกชนิดถ้ามีคนชมก็มักมีความเห็นไม่ตรงกัน การพนันขั้นต่อจึงเกิดขึ้น

ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนได้กล่าวถึง เขาชนไก่ไว้ในตอนที่ 15 ขุนแผนต้องพรางนางลาวทอง ตอนหนึ่งที่สมเด็จพระพันวษาได้ให้จหมื่นศรีไปตามขุนแผนเข้าเฝ้ามีความว่า

“ครานั้นพระหมื่นศรีได้รับสั่ง	ถอยหลังคานมาหาข้าไม่
บอกเจ้ากรมจัดพวกตำรวจใน	รบรัดเร่งไปในทันที
ครั้นถึงเขาชนไก่ไปที่บ้าน	เล่าถึงแก่ขุนแผนเป็นถั่วถั่ว
รับสั่งสมเด็จพระพันปี	ให้หาท่านนี้ไปพารา
.....”

แสดงว่าบ้านขุนแผนอยู่ใกล้เขาชนไก่ ไม่ทราบว่าเป็นเมืองกาญจนบุรีในสมัยโบราณมีการชนไก่กันที่เนินเขาหรือบริเวณใกล้ภูเขา สำหรับสถานที่เขาชนไก่ยังมีเรียกขานกันถึงทุกวันนี้ และบริเวณเขาชนไก่เป็นเนินเขากว้าง ปัจจุบันเป็นสถานที่ฝึกภาคสนามของนักศึกษาวิชาทหารของกรมการรักษาดินแดนจากบทกลอนที่ยกมากล่าวข้างต้นแสดงว่าในสมัยโบราณ มีการเล่นชนไก่ ส่วนจะไปชนกันบนเขาหรือไม่ อันนี้ไม่มีหลักฐาน บางท่านให้ความเห็นว่าการชนไก่ไม่น่าจะชนกันบนเขา ส่วนที่เรียกว่าเขาชนไก่น่าจะมาจากเพราะมีภูเขา 2 ลูก รูปร่างคล้ายไก่หันหน้าเข้าหากันจึงเรียกว่า “เขาชนไก่” อันนี้แท้จริงเป็นอย่างไร ใครมีความรู้ลองเล่าสู่กันฟังก็จะเป็นกุศลแก่คนรุ่นหลังต่อไป

ไก่ชนในวรรณคดีไทย “เรื่อง อิเหนา” อันเป็นบทพระราชนิพนธ์ของล้นเกล้ารัชกาลที่ 2 หนังสือบทละครอิเหนานอกจากจะเป็นหนังสือดีในทางวรรณคดีแล้ว ยังเป็นหนังสือดีในทางที่จะศึกษาประเพณีไทยแต่โบราณด้วยอีกสถานหนึ่ง ในบทละครเรื่อง อิเหนาได้กล่าวถึงสภาพบ้านเมืองและความเป็นอยู่ตลอดจนการละเล่นต่างๆ ตอนหนึ่งไว้ดังนี้

ลูกค้ำวานิชทุกนิเวศน์	มาแต่ต่างประเทศเขตชั้น
ลำเภาจอดทอดท่าเรียงรัน	สลูบแขกกำปั่นวิลันดา
จีนามอะแจแจแซ่ซ้อง	คังคังทั้งสิบสองภาษา
แสนสนุกสุขเกษมเปรมปรา	ถั่วหน้าประชาชนมนตรี
บ้างฝึกสอนคนรำทำบทบาท	พิณพาทย์ระนาดฆ้องอึงมี
พวกขุนนางต่างหัดมะโหรี	สาวสาวเสียงดีมีหลายคน
บ้างลงท่าโกนจุกสนุกสนาน	มีงานการก็ก้องทุกแห่งหน
บ้างตั้งบ่อนปลากัดนัดไก่ชน	ทรทอดทนเป็นเดิมพัน

บ้างวิ่งวุ่นคนโคระแทะ	ชนแพะแกะกระปือคู่ชั้น
บ้างเล่นว่าวคุลาคว่าพ่น	ปากเป่าลั่นโหม่หวาวังรามา
ราตรีมีหนังประชันเซียด	ฉลุฉลุกลายเลิศเลขา
บ้างเล่นเพลงครึ่งท่อนกลอนสักวา	ทั้งสุขใจไก่อ่าสารพัน

จากบทพระราชานิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (ร.2) แสดงให้เห็นว่า กีฬาชนไก่ได้มีมาแต่โบราณอันเป็นส่วนหนึ่งของขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และได้วิวัฒนาการมาตราบจนถึงทุกวันนี้

ไก่อชนในเรื่อง พระรถ-เมรี นิทานพื้นบ้านเรื่อง “พระรถ-เมรี” หรือ “นางสิบสอง” เป็นชาดกลำดับที่ 47 ในปัญญาชาดก หรือนิทานโบราณห้าสิบเรื่องในชื่อเล่มว่า “รถเสนชาดก” จากเรื่อง “พระรถ-เมรี” ได้สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทยแต่โบราณว่าได้มีการเล่นกีฬาชนไก่เอาเดิมพันกันมานานแล้วในเรื่อง พระรถ-เมรี พระรถหรือพระรถเสน นั้น เป็นลูกของนางสิบสองที่ถูกคุมขังอยู่ในถ้ำพร้อมกับป่าอีกสิบเอ็ดคนที่ตาบอด พระรถเสนได้ไก่อชนจากพระอินทร์เป็นสีเขียว มีความเก่งกาจมากพระรถนำไปชนเอาเดิมพันมาเลี้ยงแม่และป่าจนมีกิตติศัพท์ดังไปถึงพระราชหรือพระเจ้ารณสีทริราช เจ้าผู้ครองนคร ซึ่งเป็นบิดาของพระรถ ต่อมาเมื่อทำวตถา เมืองจินดา มาทำชนไก่อชนนั้นเอาเมืองกับทำวณสีทริ ซึ่งทำวณสีทริให้พระรถนำไก่อมาชนกับทำวตถาและได้ชัยชนะ จากนั้นเรื่องพระรถ-เมรีทำให้มองเห็นได้ว่า ในสมัยโบราณมีการเล่นกีฬาชนไก่เอาเดิมพันกัน และบางครั้งถึงกับพนันเอาบ้านเอาเมืองกันเลยทีเดียว

ไก่อชนสีเขียวแมลงภู่วันนี้ คนเมืองชลบุรีโดยเฉพาะอำเภอเมืองพนัสนิคมเรียกกันว่า “เขียวพระรถ” ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากไก่อพระรถที่พระอินทร์ประทานให้เพราะพระอินทร์ร่างกายมีสีเขียว จึงเรียกไก่อสีเขียวว่า “เขียวพระรถ” และชาวบ้านบางคนในอำเภอพนัสนิคมเชื่อกันว่าเมืองพระรถตามท้องเรื่อง “นิยายพระรถ-เมรี” นั้นอยู่ในอำเภอพนัสนิคม จ.ชลบุรี

1.3 หลักฐานทางประวัติศาสตร์ และคำกล่าวที่สืบทอดกันมา จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ขุดพบกระดูกสัตว์ที่แหล่งโบราณคดีบ้านโนนชัย จังหวัดขอนแก่น พบว่ามีซากโครงกระดูกไก่อ ซึ่งมีอายุถึง 2,500 ปี (สถาพร ขวัญยืนและคณะ 2529 หน้า 141) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนเหล่านี้มีการเลี้ยงไก่อมาก่อน และเมื่อชุมชนล่มสลายไปมีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ใหม่ก็ยังคงมีการเลี้ยงไก่อสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีคำกลอนอีสาน (ผญา) ที่แสดงให้เห็นถึงไก่อพื้นเมืองที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอีกมากมาย เช่น

“เปิดยังฮู้หาเหยื่อท่อง คาบเลี้ยงชิวัง ส่วนว่าเฮาเป็นคนอย่าสิดูตายดู” มีความหมายว่า “เปิดไก่อแม่เป็นสัตว์ยังรู้จักการหาอยู่หากิน ส่วนตัวเรานั้นเกิดมาเป็นคนก็อย่านิ่งดูตาย”

“ผมฮาวหญ่งเหาเห็นสิหัวใส คือดั่งฮังไ่ฮ้างเหาเถ่าท่อกะปู สังกบไปหาซื้อสิปูมาฟอก หือสิแพงไ่ว่ถ้าเฮ็ดผาสาท่นอย ไ่เหาเถ่าเสวย” มีความหมายว่า “ผมยวที่ยุ่งเหยิงสกปรกเหมือนรังไ่เก๊าๆ นั้นเป็นที่ชอบของตัวเหา ควรหาสบูมาฟอกให้สะอาด หรือถ้าไม่ทำความสะอาดจะปล่อยไว้ให้ตัวเหาแพร่พันธุ์บนหัวตัวเองหรืออย่างไร” (น้อย บุญตาแสง, สัมภาษณ์)

“คั้นเฮาเดินทางไกลไปที่ทางอื่น หากได้ยินเสียงไ่ซันก้องกะสิแมนบ้านคน” มีความหมายว่า “ในสมัยก่อนการเดินทางไปมาหาสู่กันยังลำบาก ต้องเดินด้วยเท้าผ่านป่าทึบ ทุ่งนา การเดินทางต้องใช้เวลาหลายวันจึงต้องเตรียมเสบียงไปด้วย หากไม่พอก็ต้องหาเดินทางเข้าหมู่บ้านเพื่ออาศัยดื่มน้ำและขอข้าวกิน โดยสังเกตจากเสียงไ่ซันเพื่อหาหมู่บ้านตามรายทาง ซึ่งไ่บ้านจะซันเสียงใหญ่ห้าวเหมือนไ่ที่เราเลี้ยงทั่วไป แต่ไ่ป่าจะซันเสียงแหลมเล็กเหมือนไ่แจ้และจะซันเสียงยาว” (บุญ โคตรนาคำ, สัมภาษณ์)

“คนผู้จบจ้งน้อง คนผู้ยามจ้งน้องซ่างไปหากินเข้าห้วมวงนำไ่ คนผู้ย้ายจ้งบักอ้ายได้กินเข้าบายปลาพุ่นแล้ว” หมายถึง เป็นการเปรียบเทียบหยอกล้อหญิงสาวที่ไม่สนใจรับบริบทโดยว่าคนสวยอย่างน้องทำไมจึงไปหากินข้าวบริเวณกรมองเหมือนไ่ (ชอบสิ่งไม่มีค่า) ที่เป็นคนซี้เหร่นั้นได้กินข้าวกับเนื้อปลา (มีแต่สิ่งดีมีค่า) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเลี้ยงไ่ในอดีตนั้นมักปล่อยให้ไ่หากินเองตามลานบ้าน ไ่จะเก็บข้าวที่หกหล่นจากครกตำข้าว (น้อย บุญตาแสง, สัมภาษณ์)

2. สภาพการเลี้ยงไ่พื้นเมือง

สภาพการเลี้ยงไ่พื้นเมืองในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย จากการศึกษาพบว่า การเลี้ยงไ่พื้นเมืองมีสภาพคล้ายคลึงกันในทุกภูมิภาค แต่อาจมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยในเรื่องของการเลี้ยงไ่พื้นเมืองเพื่อการกีฬา (ไ่ซัน) ซึ่งเป็นความนิยมตามลักษณะของแต่ละภาค ดังนี้

การเลี้ยงไ่พื้นเมืองเพื่อการกีฬา (ไ่ซัน) ของแต่ละภูมิภาค

ภาคเหนือ

การเลี้ยงดูไ่ : การเลี้ยงดูไ่ซันของภาคเหนือจะเน้นการออกกำลังกาย เช่น วิ่งสูม ล่อวิ่ง และปล่อยเล้าหรือให้เดินในตาข่ายกว้างๆ การอาบน้ำจะอาบพอประมาณไม่ให้เปียกทุกชุมชน

การเตรียมไ่เพื่อขึ้นชน: ลักษณะการเตรียมไ่เพื่อขึ้นชนของภาคเหนือ นิยมเลี้ยงไ่ลูกผสมไทย-พม่า และนิยมชนแบบปล่อยเดียว ไม่มีการพันพลาสติก ทำให้ใช้เวลาในการแข่งเร็ว (ประมาณ 2-3 อัน) เพราะเวลาชนทำให้เกิดบาดแผลได้ง่าย ไ่จะทนพิษบาดแผลไม่ค่อยไหว การเตรียมไ่เพื่อขึ้นชนของทางภาคเหนือ จะไม่ลงขม้น (การลงขม้น เชื่อว่าจะทำให้กล้ามเนื้อแข็งแรง และเพื่อให้ไ่ไม่บินหนีขณะชน) เพราะภาคเหนือมีอากาศเย็น การกราดน้ำลงขม้นไ่ต้องใช้เวลานาน ไ่อาจไม่สบายหรือถึงขั้นเสียชีวิตได้

ภาคกลาง

การเลี้ยงดูไ่ : การเลี้ยงดูไ่ซันของภาคกลางมีการเลี้ยงพิตซ้อมไ่ให้ แข็งแรง เพราะต้องชนกันถึง 12 ยก ไ่ตัวหนึ่งกว่าจะได้ออกตีต้องปล้ำหรือซ้อมคู่มิ่ต่ำกว่า 8-9 ยก บางตัวเกิน 10 ยก

การเตรียมไก่เพื่อขึ้นชน: ลักษณะการเตรียมไก่เพื่อขึ้นชนของภาคกลาง นิยมไก่ชนที่มีรูปร่างใหญ่ หนักตัวละประมาณ 3.0-4.5 กก. ไก่ต้องผ่านการฝึกซ้อมมาอย่างดี มีความอดทน จึงนิยมลงขมิ้นเพื่อให้กล้ามเนื้อแข็งแรง ผิวหนา นอกจากลงขมิ้นแล้วยังประคบกระเบื้องอีกด้วย ดังนั้น ไก่ทางภาคกลางที่ออกชนแต่ละตัวจะมีหนังหนา และแดง การลงขมิ้นจะทำให้ผิวไก่สวยขึ้น และขนสวยโดยเฉพาะไก่เหลืองหางขาว

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การเลี้ยงดูไก่: การเลี้ยงดูไก่ชนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะเน้นการออกกำลังแบบเวียนสู่ม โยนเบา

การเตรียมไก่เพื่อขึ้นชน: ลักษณะการเตรียมไก่เพื่อขึ้นชนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการลงขมิ้น อาบน้ำ ลงกระเบื้องและกราดแดด มีการฝึกไก่ลงนมและปล้ำเชือก เพื่อสังเกตว่าเก็บอาการได้ดีหรือไม่ เพียงใด เมื่อตรวจสอบแล้วเห็นว่าไก่มีสภาพที่แข็งแรงพร้อมชน ก็นำออกสนามชนได้

ภาคใต้

การเลี้ยงดูไก่: การเลี้ยงดูไก่ชนของภาคใต้ นิยมเก็บไก่ในโรงดิน รดน้ำดินให้ชุ่มจนบ่า จึงนำไก่ออกปล่อยคอกกว้าง

การเตรียมไก่เพื่อขึ้นชน: ลักษณะการเตรียมไก่เพื่อขึ้นชนของภาคใต้นิยมไก่ชนที่มีเดือยแหลม ใช้เดือยจัด มีเชิงชนครบเครื่อง มีการซ้อมคู่ และล่อให้ไก่บินวันละประมาณ 7-10 นาที และปล่อยให้วิ่งสู่มทุกวัน เพื่อไก่แข็งแรง มีการลงขมิ้น กราดน้ำ ประคบร้อน เพื่อเตรียมความพร้อมของร่างกายก่อนนำขึ้นสังเวียน

อย่างไรก็ตามการเลี้ยงไก่พื้นเมืองประเภทไก่ชนของไทยไม่ว่าจะอยู่ในภูมิภาคใด ต่างก็ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในแถบเอเชีย เนื่องจากไก่ชนของไทยมีรูปร่างใหญ่ ปราดเปรียว มีความทรหดอดทน แข็งแรง และมีความทนทานในการต่อสู้

สำหรับรูปแบบการเลี้ยงไก่พื้นเมืองนั้น ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าในแต่ละภูมิภาค มีรูปแบบการเลี้ยงดูที่ใกล้เคียงกัน สามารถจำแนกเป็นรูปแบบใหญ่ๆ ได้ดังนี้

2.1 การเลี้ยงโดยเกษตรกรทั่วไปเพื่อการบริโภค ซึ่งพบว่า เป็นการเลี้ยงส่วนใหญ่ของทุกภูมิภาค

2.1.1 การเลี้ยงโดยปล่อยให้หากินเอง

2.1.2 การเลี้ยงโดยการเสริมอาหาร

2.1.3 การเลี้ยงแบบผสมผสานกับอาชีพหลัก(เกษตรกร)

2.2 การเลี้ยงเพื่อจำหน่าย พบว่าทั้งการใช้พันธุ์ไก่พื้นเมืองแท้ และพันธุ์ไก่พื้นเมืองลูกผสม

2.2.1 การเลี้ยงโดยปล่อยเลี้ยง

2.2.2 การเลี้ยงในลักษณะฟาร์มขนาดใหญ่

2.3 การเลี้ยงเพื่อเป็นเกมกีฬา

2.3.1 การเลี้ยงมุ้งเน้นนำไก่เข้าตนเอง เลี้ยงเอง

2.3.2 การเลี้ยงมุ้งเน้นขายพ่อแม่พันธุ์ รับจ้างเลี้ยงและให้ยืมพ่อแม่พันธุ์ไปเลี้ยง

2.3.3 การเลี้ยงเพื่อขายลูก จ้างคนมาเลี้ยง

2.4 การเลี้ยงเพื่อความสวยงามหรือประกวด

2.4.1 เพื่อความเพลิดเพลิน

2.4.2 เพื่อส่งเข้าประกวดและจำหน่ายพ่อแม่พันธุ์

2.5 การเลี้ยงเพื่อใช้ในพิธีกรรมและเสี่ยงทาย ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ พบในทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะในชนบทในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ซึ่งเป็นชนเผ่า เช่น กวย เขมร ลาว กระเหรี่ยง มูเซอ ไทลื้อ และชาวเขา มีความเชื่อหรือพิธีกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เกิดจนตาย เกี่ยวข้องกับไก่อยู่เสมอ โดยทั่วไปพบว่ามีการใช้ไก่เป็นเครื่องเช่นสรวงผีและสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติต่างๆ เช่น ผีตาแสด ผีปูด้า มเหศักดิ์เมือง เจ้าที่ หรือเจ้าที่ของคนจีน บรรพบุรุษ เป็นต้น การใช้ไข่ไก่ในพิธีสู่ขวัญ ซึ่งคล้ายคลึงกันในทุกภูมิภาคของประเทศไทย แต่ที่พอจะแตกต่างกันบ้าง พบมากในชนเผ่าแถบภาคอีสานและภาคเหนือคือการเสี่ยงทายหรือทำนายดวงชะตาบุคคลและบ้านเมือง โดยการเสี่ยงทายกระดูกคางไก่ กระดูกไก่ การใช้ไข่ไก่เสี่ยงทายหาที่ฝังหรือเผาศพ เป็นต้น

3. ปริมาณการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในประเทศไทย

ปริมาณการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของประเทศไทยพบว่าส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงของเกษตรกรรายย่อย ในภาพรวมมีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองจำนวนมากทุกภูมิภาคโดยพบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนไก่พื้นเมืองมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ตามลำดับ ส่วนจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองนั้นในแต่ละภูมิภาคมีจำนวนมากที่สุดคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลาง/ภาคใต้ตามลำดับเช่นกัน โดยสัดส่วนจำนวนไก่พื้นเมืองต่อจำนวนครัวเรือนในปี พ.ศ. 2551 เฉลี่ยทั้งประเทศจำนวน 25.36 ตัวต่อครัวเรือน ส่วนภูมิภาคต่างๆนั้นพบว่าค่าเฉลี่ยจำนวนไก่พื้นเมืองต่อครัวเรือนคือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ เท่ากับ 38.19, 33.04, 22.02 และ 17.65 ตัวต่อครัวเรือนตามลำดับ (ดังตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 จำนวนไถ่พื้นเมือง จำนวนครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงไถ่พื้นเมือง และสัดส่วนจำนวนไถ่พื้นเมืองต่อครัวเรือนในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย

ภาค	ปี 2551			ปี 2550			ปี 2549		
	จำนวน	เกษตรกร	สัดส่วน*	จำนวน	เกษตรกร	สัดส่วน*	จำนวน	เกษตรกร	สัดส่วน*
	(ตัว)	(ครัวเรือน)	(ตัว/ ครัวเรือน)	(ตัว)	(ครัวเรือน)	(ตัว/ ครัวเรือน)	(ตัว)	(ครัวเรือน)	(ตัว/ ครัวเรือน)
ยอดรวม	57,017,113	2,248,015	25.36	63,388,159	2,997,460	21.15	65,319,757	2,892,834	22.58
เหนือ	14,650,644	443,378	33.04	17,679,173	696,937	25.37	18,500,396	695,783	26.59
ตะวันออกเฉียงเหนือ	28,569,114	1,297,617	22.02	28,850,265	1,588,122	18.17	28,638,256	1,421,682	20.14
กลาง	9,016,979	236,102	38.19	9,490,090	366,203	25.91	11,342,922	422,358	26.86
ใต้	4,780,376	270,918	17.65	7,368,631	346,198	21.28	6,838,183	353,011	19.37

ที่มา : กรมปศุสัตว์ 2551

4. การตลาดของไก่พื้นเมืองไทย

การตลาดของไก่พื้นเมืองไทยมี 2 ตลาดใหญ่คือ

4.1 ตลาดภายในประเทศ ไก่พื้นเมืองที่มีชีวิต มีการซื้อขายกัน ณ บริเวณที่เลี้ยงหรือในตลาดสดบางแห่ง หรือที่ตลาดกลางการเกษตรในแต่ละท้องที่ ส่วนไก่สดจะถูกนำไปวางขายที่ตลาดสดประจำท้องถิ่นด้วยปริมาณที่ไม่มากนัก สำหรับการซื้อขายในตลาดชุมชนเมืองจะมีพ่อค้าคนกลางนำไปขายครั้งละจำนวนมาก ลูกค้าที่มีการสั่งซื้อไก่สดเป็นจำนวนครั้งละหลายตัวเพื่อใช้ปรุงอาหารขายคือ ร้านอาหารไก่ย่างและภัตตาคารทั่วไป การซื้อขายมีกำหนดเวลาผลิตและจัดซื้อจัดส่งชัดเจนจะเป็นการทำสัญญาซื้อขายที่ตลาดรองรับแน่นอน สำหรับการซื้อขายไก่ชนหรือไก่พร้อมชน เป็นการซื้อขายไก่ชนมีชีวิตที่เน้นถึงโครงสร้างความสวยงามและความสามารถในการชน ก่อนจะตกลงราคาซื้อขายกันผู้ซื้อมักมีเงื่อนไขขอให้เจ้าของไก่อนำไก่มาชนหรือปล้ำ หรือซ้อมโชว์ให้ประจักษ์ต่อสายตาจริงๆว่าไก่ชนมีลีลาชั้นเชิงดีเหมาะสมกับความต้องการของตน ทำให้ขายไก่ได้ราคาสูงขึ้นตามความพอใจของตน อย่างไรก็ตามจำนวนซื้อขายไก่พื้นเมืองนั้นยังไม่มีสถิติข้อมูลชัดเจน

4.2 การตลาดต่างประเทศ จากรายงานของกรมปศุสัตว์ พบว่าการตลาดไก่พื้นเมืองไทยในตลาดต่างประเทศพบว่าผู้บริโภคในประเทศต่างๆ ได้ให้ความสนใจ แต่การส่งออกไก่พื้นเมืองไทยไปยังต่างประเทศยังไม่มากนัก ซึ่งมีทั้งไก่เนื้อเพื่อบริโภค และไก่ชนโดยชาวต่างประเทศจะเดินทางมาคัดเลือก จากการชมการชนไก่เพื่อดูความสามารถตามที่ต้องการ จึงตัดสินใจซื้อไปเพื่อกีฬาชนไก่ การตกลงซื้อขายขึ้นอยู่กับความพอใจของเจ้าของไก่และผู้ที่จะซื้อ และจากคำบอกเล่าของก้านวิเชียร ตำบลหนองจอก เขตมีนบุรี กรุงเทพฯซึ่งเป็นผู้ส่งออกไก่รายใหญ่และมีรายได้ประมาณปีละ 10 ล้านบาท และขายไก่ชนราคาไม่ต่ำกว่าตัวละ 30,000 บาท ค่าส่งค่าธรรมเนียมขาออกและขาเข้าที่สนามบินทั้งสองประเทศผู้ซื้อเป็นผู้ออกเอง มีการส่งออกไก่พื้นเมืองไทยดังแสดงในตารางที่ 4.2 และการส่งออกไก่ชนไทย ดังแสดงในตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.2 ปริมาณการส่งออกไก่พื้นเมืองไทย ปี 2540 – 2545

ปี	จำนวน(ตัว)	มูลค่า(บาท)
2540	3,341	1,652,250
2541	1,937	953,900
2542	3,628	4,702,260
2543	5,437	6,446,000
2544	5,516	8,138,000
2545	5,666	3,089,900

ที่มา กองแผนงานกรมปศุสัตว์

ตารางที่ 4.3 มูลค่าการส่งออกไก่ชนไทย ปี 2545

ประเทศ	จำนวน(ตัว)	มูลค่า(บาท)
1. อินโดนีเซีย	7,629	38,145,000
2. มาเลเซีย	345	1,725,000
3. สหรัฐอเมริกา	247	1,235,000
4. พม่า	45	205,000
5. เวียดนาม	112	560,000
6. สาธารณรัฐประชาชนลาว	185	630,000
7. กัมพูชา	229	1,145,000
8. บรูไน	44	200,000
9. ฝรั่งเศส	26	130,000
10. สาธารณรัฐอาหรับเอมิเรต	106	530,000
11. คูเวต	505	744,800
12. บาร์เรนท์	285	420,300
13. สาธารณรัฐประชาชนจีน	44	187,000
14. ใต้หวัน	12	60,000
15. ญี่ปุ่น	6	40,000
16. การ์ตาร์	14	45,000
17. โบลิเวีย	18	52,000
18. ฟิลิปปินส์	8	4,000
รวม	9,860	46,058,100

5. ปัญหาการพัฒนาและการอนุรักษ์ไก่พื้นเมือง

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองพบว่า ในแต่ละภูมิภาคนั้นมีปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองใกล้เคียงกัน โดยพบปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองดังนี้

5.1 ปัญหาด้านการอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองไทย มีสาเหตุที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ

1) การส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของหน่วยงานของรัฐ คือ กรมปศุสัตว์ส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงไก่สามสายมาหลายสิบปี แต่ไม่ได้ส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองไทย เพราะพันธุ์ไก่ที่กรมปศุสัตว์แจกจ่ายให้ครอบครัวเกษตรกรนำไปเลี้ยงส่วนใหญ่จะเป็นไก่สามสายซึ่งมีจุดอ่อนในการขยายพันธุ์ตามธรรมชาติ เกษตรกรไม่สามารถขยายพันธุ์และเพิ่มประชากรไก่สามสายให้แพร่หลายได้ ปัจจุบันมีไก่สามสายหลงเหลืออยู่ในครัวเรือนเกษตรกรน้อยมาก ทั้งๆที่กรมปศุสัตว์ได้ส่งเสริมมานานหลายสิบปี

2) ที่ผ่านมามีหลายสิบปีไม่มีการจดทะเบียนสายพันธุ์ไก่พื้นเมืองไทย ไม่มีกฎหมายลิขสิทธิ์สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองไทย ทำให้ขาดการพัฒนาสายพันธุ์

3) ขาดการส่งเสริมและเผยแพร่ด้านการบริหารที่เกี่ยวกับด้านพัฒนาไก่พื้นเมืองไทยเชิงธุรกิจให้แก่เกษตรกร

4) กรมปศุสัตว์มีวัดขึ้นไก่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร

5) ที่ผ่านมามีประเทศไทยขาดองค์ความรู้ของภาครัฐที่เข้ามาทำหน้าที่ในการส่งเสริมและอนุรักษ์สายพันธุ์ไก่ของชาติ

5.2 ปัญหาด้านการตลาด มีปัญหาดังต่อไปนี้คือ

1) ในอดีตกระทรวงพาณิชย์ไม่เคยให้ความสำคัญในการขยายตลาดไก่พื้นเมืองไทยในต่างประเทศไม่ว่าในสถานะเนื้อไก่พื้นเมืองหรือในสถานะไก่ชน

2) การบริโภคเนื้อไก่พื้นเมืองภายในประเทศลดความนิยมลงเพราะราคาซื้อขายในตลาดปรับตัวสูงขึ้นเนื่องจากปริมาณน้อยลง และจากการเพิ่มขึ้นของปริมาณไก่กระທงที่ดำเนินการส่งเสริมโดยบริษัทเอกชนทำให้ผู้บริโภคหาซื้อง่ายและราคาถูกกว่าในระยะหลังคนส่วนใหญ่จึงหันไปบริโภคไก่กระທงแทน

3) การซื้อขายไก่ชนจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีสนามประลอง แต่ที่ผ่านมามีผลของระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการพนันชนไก่และกีดปลา พ.ศ. 2525 ทำให้เกษตรกรที่เลี้ยงไก่ชนไว้ขายไม่สามารถทำการประลองไก่ได้โดยเปิดเผย ทำให้ไม่สามารถทำราคาไก่ชนที่เพาะเลี้ยงไว้ได้ จึงต้องล้มเลิกไปในที่สุด

5.3 ปัญหาด้านนโยบาย มีสาเหตุสำคัญดังต่อไปนี้

1) ความเชื่อและความคิดของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แต่ละท่านแต่ละยุคสมัยแตกต่างกัน

2) สังคมไม่เห็นคุณค่าของไก่พื้นเมืองไทยอย่างแท้จริง ไก่พื้นเมืองไทย คือ ทรัพยากรที่มีค่าของชาติ เคยสร้างประวัติศาสตร์ไว้ในอดีต สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชต้องเสด็จไปเป็นตัวประกัน ณ กรุงหงสาวดี

3) รัฐบาลที่ผ่านมามีไม่เคยมองว่าไก่พื้นเมืองมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ สามารถส่งเสริมให้มีปริมาณมากเพียงพอที่จะส่งเป็นสินค้าออกทำเงินตราเข้าประเทศได้

4) นโยบายของกระทรวงมหาดไทย ที่เน้นเรื่องการป้องกันปราบปรามอบายมุขทุกประเภท เพราะเชื่อว่าเป็นสาเหตุของอาชญากรรมต่างๆ

5.4 ด้านระเบียบและกฎหมาย สาเหตุสำคัญคือมีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการชนไก่และกีดปลา พ.ศ. 2525 เพราะความเชื่อของกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้นว่า ไก่ชนจะต้องมีการพ่นน้แอบแฝงด้วยเสมอ และเชื่อต่อไปว่าอาชญากรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในประเทศมีสาเหตุมาจากคนติดอบายมุข เช่น การพ่นน้ อย่างถอนตัวไม่ขึ้น

6. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในประเทศไทย

จากการประชุมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในภูมิภาคต่างๆ พบว่าการเลี้ยงไก่พื้นเมืองนั้นมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่สำคัญดังตารางที่ 4.4 และตารางที่ 4.5 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของประเทศไทย

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ol style="list-style-type: none"> 1. ไก่พื้นเมืองเป็นทรัพยากรของประเทศไทยที่มีการเลี้ยงอยู่ทั่วไปหาได้ง่ายไม่ต้องซื้อหรือนำเข้าพันธุ์จากต่างประเทศ เพาะเลี้ยงง่าย แข็งแรง โตเร็ว ให้เนื้อคุณภาพดี 2. การเลี้ยงไก่พื้นเมืองในประเทศไทยใช้ต้นทุนต่ำ ทั้งอาหาร เวชภัณฑ์ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการเลี้ยงสามารถผลิตขึ้นได้เองภายในประเทศ 3. ไก่พื้นเมืองเป็นสัตว์เศรษฐกิจในระดับครัวเรือน ที่มีการเลี้ยงอยู่ทั่วไปสามารถสร้างมูลค่าได้ตลอดเวลา มีความต้องการมากทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ 4. ไก่พื้นเมืองสามารถเลี้ยงไว้ใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ได้แก่ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. นโยบายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองของประเทศไทยยังขาดความชัดเจน 2. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดการส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาสายพันธุ์ไก่ที่กว้างขวาง มุ่งเน้นเฉพาะการผลิตเพื่อให้เนื้อ ซึ่งปัจจุบันมีการศึกษาและพัฒนาฝูงไก่พื้นเมืองโดยมุ่งเน้นเพียง 4 สายพันธุ์ ได้แก่ ไก่เหลืองหางขาว ประดู่หางดำ ไก่แดง ไก่ซี 3. ภาครัฐยังให้ความสำคัญต่อไก่พื้นเมืองไม่มากนัก ทั้งในแง่ การเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อช่วยรักษาระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะระบบการผลิตทางการเกษตร เช่น ขจัดเศษพืชผัก อาหาร และ

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ol style="list-style-type: none"> 1) เลี้ยงเพื่อเป็นอาชีพเสริม 2) เลี้ยงเพื่อเป็นสัตว์สวยงาม 3) เลี้ยงเพื่อประกวดชิงรางวัล 4) เลี้ยงเพื่อบริโภค ไข่ 5) เลี้ยงเพื่อบริโภคเนื้อ 6) เลี้ยงเพื่อเป็นสินค้าส่งออก 7) เลี้ยงเพื่อเป็นเกมกีฬา 8) เลี้ยงเพื่ออนุรักษ์สายพันธุ์ไก่พื้นเมือง 9) เลี้ยงเพื่อเป็นของกำนัล 10) เลี้ยงเพื่อพิธีกรรมหรือเสี่ยงทายตามความเชื่อของชนเผ่าต่างๆ <ol style="list-style-type: none"> 5) ไก่พื้นเมืองสามารถพัฒนามาเป็นกีฬาชนไก่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้ 6) ไก่พื้นเมืองเป็นสัตว์ที่ช่วยรักษาระบบนิเวศน์ของสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพของธรรมชาติได้ดี อีกทั้งยังสามารถเลี้ยงร่วมกับระบบการผลิตทางการเกษตรอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี 7) ไก่พื้นเมืองเป็นทรัพยากรของประเทศไทยที่สามารถพัฒนาให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจที่มีศักยภาพและความพร้อมที่จะขยายการผลิตได้ตลอดเวลาซึ่งจะสามารถแข่งขันในตลาดโลกได้เป็นอย่างดี 8) ไก่พื้นเมืองมีสายพันธุ์กำเนิดในประเทศไทยและสามารถอนุรักษ์ให้เป็นมรดกของประเทศไทยได้สืบไป 9) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ สกว. และสถาบันการศึกษาได้ให้ความสำคัญในศึกษาและพัฒนาไก่พื้นเมืองให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจโดยมีการศึกษาและพัฒนาฝูงไก่พื้นเมือง 4 สายพันธุ์ ได้แก่ ไก่เหลืองหางขาว ประดู่หางดำ ไก่แดง ไก่ซี 10) มีพระราชบัญญัติการพนัน พุทธศักราช 2478 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 4 กำหนดการชนไก่ไว้ในบัญชี ข. เปิดโอกาสให้เป็นการเล่นหรือกีฬาก็ได้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองให้มีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น หากกระทรวงมหาดไทย 	<p>การแก้ปัญหาาราคาข้าวเปลือกตกต่ำ อีกทั้งความสามารถในเชิงการชนและกีฬา ให้แก่การท่องเที่ยวของประเทศไทย ทั้งที่เป็นทรัพยากรที่หาง่าย ลงทุนต่ำ และมีศักยภาพของการผลิตในเชิงธุรกิจ</p> <p>4. พระราชบัญญัติการพนัน พุทธศักราช 2478 ได้เปิดโอกาสให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยสามารถออกระเบียบเื้ออำนวยการให้เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติใช้อำนาจเกินขอบเขตของกฎหมายห้ามมิให้มีการชนไก่ เมื่อมีการชนไก่จะรวบรัดว่าจะต้องมีการเล่นการพนันอย่างแน่นอน ซึ่งขัดกับความจริงของการประกอบอาชีพของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ชน ซึ่งเป็นจุดอ่อนต่อการเพิ่มมูลค่าของไก่ชน และกฎหมายมิได้ห้ามการออกใบอนุญาตจัดตั้งสนามชนไก่และอนุญาตให้มีการเล่นการพนันชนไก่</p>

จุดแข็ง	จุดอ่อน
ยกเลิกระเบียบกระทรวงมหาดไทย พุทธศักราช 2525 และออกระเบียบใหม่เอื้ออำนวยให้การชนไก่ เป็นสิ่งที่ปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมายจะเป็นการ ส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาสายพันธุ์ไก่พื้น เมืองไทยให้เกิดผลต่อการประกอบอาชีพของ เกษตรกรได้อย่างรวดเร็วขึ้นไปอีก	

ตารางที่ 4.5 การวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของประเทศไทย

โอกาส	อุปสรรค
<ol style="list-style-type: none"> 1. ไก่พื้นเมืองไทยมีศักยภาพในการเป็นสินค้าส่งออกสู่ ตลาดต่างประเทศได้ในอนาคต 2. ไก่พื้นเมืองเป็นตัวสำคัญที่จะช่วยเพิ่มมูลค่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศได้อย่างมาก 3. ไก่พื้นเมืองมีโอกาที่จะพัฒนาเป็นอาหารหลัก คุณภาพดีของประเทศไทยและส่งออกสู่ตลาดโลกได้ 4. ความต้องการอาหารคุณภาพดี เนื้อไก่คุณภาพสูงใน ตลาดในประเทศและต่างประเทศได้ในอนาคต 5. กระแสการบริโภคอาหารอินทรีย์ที่ปลอดภัยทั้ง ภายในประเทศและต่างประเทศมีมาก ไก่พื้น เมืองไทยมีศักยภาพในการพัฒนาและเลี้ยงในระบบ เกษตรอินทรีย์ได้ในอนาคต 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การนำสายพันธุ์ไก่พื้นเมืองไปจดทะเบียนพันธุ์เป็น ของต่างประเทศ 2. ความล่าช้าและขาดการสนับสนุนส่งเสริมการ อนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองที่เหมาะสม จนทำให้ ไก่พื้นเมืองบางสายพันธุ์สูญหายไป หรือต่างประเทศ อาจนำไปจดทะเบียนเป็นพันธุ์ต่างประเทศได้ 3. ปัญหาโรคระบาดที่สำคัญคือ โรคไขหวัดนก ทำให้มี การทำลายสายพันธุ์ไก่พื้นเมืองอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังเป็นอุปสรรคต่อการเลี้ยงและการจำหน่ายของ เกษตรกร